

Кримінальна відповідальність за колабораціонізм: міжнародний досвід та його застосування в Україні

Гончарук О. В.¹, Карпунець В. Д.², Скічко І. А.³

Опубліковано	Секція	УДК
30.06.2024	Право	343.3/.7:327.56343.3/ .7:327.56

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12697639>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Колабораціонізм це суспільно небезпечне явище, що завдає шкоди не лише окремим особам, але й суспільству загалом, ставлячи під загрозу національну безпеку держави. Головними ознаками колабораціонізму є співпраця з ворогом, сприяння йому у наданні важливої інформації, розголошення якої може накоїти чимало лиха і призвести до великих жертв. В Україні колаборантами називають тих, хто свідомо йде на співпрацю з ворогом, не залежно від того, чи отримує за це якусь винагороду чи ні. Після повномасштабного вторгнення на окупованих нині територіях залишилося чимало осіб, які відмовилися покидати власний дім, однак є й ті, хто свідомо наважився допомагати ворожій армії, отримуючи взамін певні управлінські посади в органах місцевої адміністрації.

Актуальність дослідження обраної теми полягає у визначенні особливостей, які впливають на колабораціонізм, визначаючи його суспільно небезпечним діянням, що носить ознаки кримінального злочину. Зважаючи на це, постає цілком логічне запитання, чи всіх, хто залишився на окупованій території варто називати колабораціоністами і притягувати до кримінальної відповідальності; чи вважаються колабораціоністами особи, які несвідомо (не усвідомлюючи значення своїх дій) здають позиції українських військових або надають іншу інформацію, яка може призвести до порушення національної безпеки.

Наразі в Україні триває війна, гинуть цивільні та військові. Завдання правоохоронних органів полягає в захисті громадян від таких осіб, які несуть суспільну небезпеку, оскільки колабораціонізм є серйозною загрозою національній безпеці, а самі дії можуть підривати обороноздатність країни та різнобічно сприяти ворогу. Вивчення міжнародного досвіду із захисту від колабораціонізму дозволяє розробити ефективні правові механізми для притягнення до відповідальності тих, хто співпрацює з ворогом. Аналіз законодавства інших країн та його адаптація до українських реалій поглиблять

¹ кандидат юридичних наук, доцент кафедри порівняльного і європейського права, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3264-7047>

² асистент, Державний університет «Житомирська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0311-495X>

³ асистент, Вінницький національний аграрний університет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3110-1747>

посилення захисту державного суверенітету та забезпечення правопорядку в умовах збройного конфлікту так і в мирний час.

Ключові слова: колабораціонізм, військова агресія, національна безпека, правоохоронні органи, міжнародне право, співпраця.

Criminal liability for collaboration: international experience and its application in Ukraine

Annotation. Collaborationism is a socially dangerous phenomenon that harms not only individuals but also society as a whole, endangering the national security of the state. The main features of collaborationism are cooperation with the enemy, assisting him in providing important information, the disclosure of which can cause a lot of trouble and lead to great casualties.

In Ukraine, collaborators are those who knowingly cooperate with the enemy, regardless of whether they receive any reward for it or not. After the full-scale invasion, many people remained in the currently occupied territories who refused to leave their homes, but there are also those who deliberately dared to help the enemy army, receiving in return certain management positions in the local administration. The relevance of the study is to determine the features that affect collaborationism, defining it as a socially dangerous act that bears the signs of a criminal offense. Taking this into account, the post is a completely logical question, whether all those who remained in the occupied territory should be called collaborators, or whether persons who unknowingly (not realizing the significance of their actions) surrender the positions of the Ukrainian military or provide other information that may lead to violations are considered collaborators of national security.

Currently, there is a war going on in Ukraine, civilians and military are dying. The task of law enforcement agencies is to protect citizens from such persons who pose a public danger, since collaborationism is a serious threat to national security, because such actions can undermine the country's defense capabilities and contribute to the enemy in many ways. The study of international experience in this area allows for the development of for bringing to justice those who collaborate with the enemy. Analysis of the legislation of other countries and its adaptation to Ukrainian realities will deepen the strengthening of the protection of state sovereignty and the provision of law and order in conditions of armed conflict and in peacetime.

Keywords: collaborationism, military aggression, national security, law enforcement agencies, international law, cooperation.

Вступ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження кримінальної відповідальності за колабораціонізм є надзвичайно важливою темою, зважаючи на сучасні реалії суспільства. Під час військових дій колабораціонізм стає серйозною загрозою національній безпеці, оскільки дії колаборантів можуть підривати обороноздатність країни, сприяти ворогу та послаблювати моральний дух суспільства. Першочергове завдання правоохоронних органів полягає у виявленні, розслідуванні та притягненні до відповідальності осіб, які співпрацюють з агресором, з метою запобігання подальшому поширенню таких злочинів.

Аналіз міжнародного досвіду допоможе вивчати ефективні методи боротьби з колабораціонізмом у різних країнах світу, зокрема тих, що зіштовхувалися з подібними проблемами у минулому. Вивчення особливостей боротьби з колабораціонізмом на законодавчому рівні допоможе зрозуміти, які правові механізми та особливості їх застосування можуть успішно застосовуватися в Україні. Цей аналіз містить розгляд

законодавчих актів, судової практики, а також превентивних заходів та механізмів реінтеграції колишніх колаборантів.

Запровадження відповідних змін у національне законодавство на основі міжнародного досвіду дозволить удосконалити кримінальне право України, впливаючи на формування ефективної боротьби з колабораціонізмом. Впроваджені зміни мають на меті сприяти формуванню правової свідомості громадян, розумінню ними наслідків таких дій та підвищенню рівня відповідальності. Важливо також забезпечити належну підготовку та оснащення правоохоронних органів, аби вони могли ефективно виконувати свої обов'язки у визначеному напрямку, захищаючи суспільство від неправомірних дій колаборантів. Загалом, дослідження цієї теми є невід'ємною частиною забезпечення національної безпеки та правопорядку в умовах війни, зокрема й в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання колабораціонізму та особливостей боротьби з цим явищем як на міжнародному, так і на вітчизняному рівнях, досліджувала низка вітчизняних науковців. Янішевська К. Д. та Крисько А. С. [3] у своїй праці досліджують теоретичні аспекти колабораційної діяльності, пропонуючи її класифікацію з точки зору кримінального права. Гончаренко К. Ю. [4] зосереджується на розмежуванні державної зради та колабораціонізму, аналізуючи правові аспекти обох явищ. Часник М. І. [5] порівнює міжнародні підходи до кримінальної відповідальності за колабораціонізм на прикладі Австрії та Ліхтенштейну з українськими правовими нормами. Терещенко Д. [6] вивчає проблеми кваліфікації та доказування колабораційної діяльності, пропонуючи рекомендації щодо покращення процесуальних аспектів. Кіщак Б. І. [7] аналізує методи збору та представлення доказів у судових процесах, пов'язаних з колабораціонізмом. Богатирьов І. [8] досліджує кримінально-правові та кримінологічні аспекти колабораційної діяльності в умовах воєнного стану в Україні, пропонуючи рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання. Шаблистий В. В., Березняк В. С. та Каторкіна Р. А. [9] розглядають різні напрями протидії колабораційній діяльності, аналізуючи досвід різних країн і пропонуючи рекомендації для України. Ілларіонов О. [10] досліджує суспільний запит на заборону колабораціонізму, аналізуючи громадську думку та соціальні фактори, що впливають на формування запиту на посилення відповідальності за колабораціонізм.

Однак не зважаючи на наявність наукових досліджень обраного питання, проблематика притягнення до кримінальної відповідальності за колабораціонізм як в міжнародному, так і у вітчизняному правовому просторі залишається невирішеною і потребує додаткового дослідження. Під час війни росії проти України питання поведінки з колаборантами і боротьба з колабораціонізмом набуває особливої актуальності. В умовах війни Україна впроваджує спеціальні заходи профілактики, спрямовані на зниження ризиків колабораціонізму серед громадян. Це включає моніторинг соціальних мереж, де можуть з'являтися заклики до співпраці з ворогом або підтримки його дій, а також проведення індивідуальних профілактичних бесід з раніше судимими за злочини проти національної безпеки. Особлива увага приділяється перевірці контактів таких осіб з громадянами росії та білорусі, щоб виявити можливі зв'язки, які можуть сприяти колабораційній діяльності.

Значну роль відіграють кіберпідрозділи правоохоронних органів, які займаються виявленням і запобіганням колабораційної діяльності в інтернеті. Розробка сучасних програмних продуктів дозволяє ефективно контролювати інформаційний простір та виявляти злочинні прояви. Одночасно проводиться роз'яснювальна робота серед населення, що має на меті підвищити рівень обізнаності про кримінальну відповідальність за колабораціонізм та способи протидії дезінформації. Українські військові та спеціальні служби не припиняють займатися збором і аналізом даних про

діяльність колаборантів на тимчасово окупованих територіях. Це включає документування злочинів, скоєних на користь агресора, та підготовку доказової бази для притягнення винних до відповідальності після деокупації. Важливим є доведення до відома населення інформації про злочини російської федерації на окупованих територіях, щоб запобігти співпраці з ворогом і забезпечити підтримку з боку громадян.

Наразі недостатньо вивченими залишаються конкретні механізми адаптації міжнародного досвіду боротьби з колабораціонізмом до українських кримінально-правових реалій. Також існує потреба у розробці чітких критеріїв для визначення та класифікації дій, які можуть вважатися колабораціонізмом в контексті нинішньої ситуації. Відсутні систематизовані дані про ефективність застосованих заходів покарання та реінтеграції колаборантів у різних країнах, значно обмежує можливість їх адаптації в Україні. Крім того, важливо дослідити вплив таких дій на морально-психологічний стан суспільства та його готовність до підтримки національних інтересів в майбутньому.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі кримінальної відповідальності за колабораціонізм з урахуванням міжнародного досвіду та його адаптації до умов життя сучасної України і зміцнення національної безпеки та правопорядку.

Результати

Колабораціонізм як суспільно небезпечне явище, що приносить чимало лиха суспільству, відоме з часів Другої Світової війни. Це діяння характеризується співпрацею громадян з ворогом або окупаційними силами на шкоду власній державі та суспільству. Колабораціонізм може проявлятися у різних формах, включаючи співпрацю з окупаційною владою, надання їй допомоги у військових діях, пропаганду, шпигунство та інші дії, які значною мірою підривають національну безпеку держави і ставлять під загрозу життя і здоров'я громадян.

Досить довгий час законодавчого закріпленого визначення колабораціонізму не існувало, а методи боротьби з ним більше нагадували самосуд. Це зумовлено відсутністю чітких правових норм і механізмів, які б регламентували відповідальність за такі дії. У багатьох країнах світу після Другої світової війни питання колабораціонізму вирішувалися за допомогою судів та трибуналів, однак підхід до покарання колаборантів був різним. Часто судові процеси супроводжувалися значним тиском з боку суспільства, яке прагнуло справедливості та покарання винних за вчинені діяння і жахливі наслідки.

У сучасних умовах розвитку суспільства проблема колабораціонізму набула нових масштабів, особливо в контексті гібридних війн та збройних конфліктів. Військові дії на території України та окупація частини її територій на початку війни у 2014 році поставили питання колабораціонізму на порядок денний і тим самим підсилили необхідність запровадження дієвих правових механізмів, які б сприяли боротьбі з цим явищем. Наразі необхідність правового врегулювання цього питання стає дедалі важливішим, адже відсутність чітких правових норм чи їх неефективність може призвести до хаосу та безкарності. Досвід інших країн, які зіштовхнулися з подібними проблемами, може принести користь для України, зокрема й у розробці ефективної нормативно-правової бази для боротьби з колабораціонізмом.

На думку Янішевської К. Д. та Крисько А.С. проблема надання кримінально-правового статусу колабораціонізму набула законодавчого вирішення 5 березня 2022 року в Україні після прийняття Закону No 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1]. Зважаючи на це, до Кримінального кодексу України було додано нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», де встановлено визначення

поняття колабораціонізм, різноманітні його форми, а також кримінальну відповідальність за вчинення дій, які підпадають під ознаки колабораціоністської діяльності і всі напрямки можливої співпраці з окупантом [2, с. 73-74].

Згадана раніше стаття 111-1 Кримінального кодексу України, яка регулює питання колабораційної діяльності, відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки та притягненні до відповідальності тих, хто співпрацює з державою-агресором. З моменту її впровадження у 2022 році вона значно підвищила рівень відповідальності за такі дії, і виявилася ефективним засобом притягнення до кримінальної відповідальності. Проте, як і будь-яке правове нововведення, ця стаття потребує постійного аналізу та можливих удосконалень.

Одним з позитивних елементів статті є чітке визначення різних форм колабораційної діяльності, що знижує правову невизначеність та полегшує кваліфікацію злочинів. Це дозволяє правоохоронним органам ефективно проводити розслідування підозрюваних. Санкції, передбачені статтею, відображають тяжкість вчинених діянь, забезпечуючи тим самим адекватність покарання.

Однак, зважаючи на сучасні виклики, пов'язані з гібридною війною та використанням новітніх технологій, виникає потреба в удосконаленні статті 111-1 ККУ [3]. Наприклад, необхідно більш детально опрацювати ознаки, у зв'язку з якими настає відповідальність за дії в кіберпросторі, які можуть становити колабораційну діяльність, зокрема за використання соціальних мереж для пропаганди та розповсюдження інформації в підтримку агресора.

Крім того, важливим аспектом залишається вдосконалення процедури збору доказів у справах, пов'язаних з колабораціонізмом. Необхідно забезпечити правоохоронні органи сучасними технічними засобами та методами з метою моніторингу та аналізу діяльності підозрюваних. Це дозволить більш оперативно виявляти та припиняти колабораційну діяльність. Також важливо приділяти увагу питанням реінтеграції та ресоціалізації осіб, які були засуджені за колабораціонізм. Адже після відбуття покарання такі особи повинні мати можливість повернутись до суспільства та не становити загрози національній безпеці держави.

Удосконалення законодавства може включати також підвищення кваліфікаційного рівня працівників правоохоронних органів та суддів, які працюють з такими справами. Регулярне навчання та підвищення кваліфікації дозволять їм більш ефективно виконувати свої обов'язки. Варто також розглянути можливість міжнародної співпраці у боротьбі з колабораціонізмом. Обмін досвідом та спільні зусилля з іншими країнами можуть сприяти підвищенню ефективності заходів протидії цьому явищу. Отже, спираючись на вищезазначене, стаття 111-1 ККУ [3] є важливим інструментом у забезпеченні національної безпеки України. Водночас з урахуванням сучасних викликів та новітніх загроз, її удосконалення є необхідним для підвищення ефективності боротьби з колабораціонізмом та захисту державних інтересів.

Ще донедавна деякі дослідники вважали колабораціонізм державною зрадою. За словами Гончаренко К. Ю. колабораційну діяльність необхідно відрізнити від державної зради за низкою ознак. Хоча визначення об'єктивної сторони такого злочину, як державна зрада, в диспозиції статті 111 КК [3] подано досить узагальнено. Всі склади злочину, зазначені в ст. 111-1 КК [3], вчинені громадянами України, кваліфіковані як окремі випадки державної зради. На думку автора можна визначити такі ознаки, що відрізняють колабораційну діяльність від державної зради, зокрема: державна зрада завжди вчиняється громадянином України, тоді як колабораційна діяльність може включати будь-яких осіб. Окрім того, державна зрада може бути скоєна на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора. В доповнення варто сказати й про випадки державної зради визначені в ст. 111 КК [3],

зокрема перехід на бік ворога під час збройного конфлікту та надання іноземній державі, організації або їхнім представникам допомоги в здійсненні підривної діяльності проти України. Загалом, колабораційна діяльність, подібно до державної зради, становить загрозу для суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності, обороноздатності, а також державної, економічної та інформаційної безпеки України [4, с. 141].

Як слушно зауважує Часник І. М., досліджуючи колабораціонізм на прикладі Австрії та Ліхтенштейну, для кримінального права цих країн, на відміну від України, не характерне законодавче і доктринальне розмежування загального, родового і безпосереднього об'єкта злочину, як це відбувається у вітчизняному кримінальному законодавстві. У деяких наукових джерелах виокремлюють лише загальний і безпосередній об'єкти. У деяких наукових джерелах виокремлюють лише загальний і безпосередній об'єкти. У доктрині загальний об'єкт розуміється як «правові блага» або «законні інтереси особистості, суспільства і держави». Разом з тим, важливою особливістю законодавчого підходу до об'єктів державної зради і шпигунства є те, що ці склади злочинів розміщені в різних розділах кримінального кодексу, що підкреслює відмінність об'єктів відповідних злочинних посягань. Будь-які спроби змінити Конституцію здійснюються мирними засобами, а саме діяння розглядається як реалізація права громадян та їхніх об'єднань на управління справами держави і суспільства. Якщо ж такі спроби здійснюються незаконним шляхом, в цьому випадку можна говорити про злочини, зокрема вивідування державної таємниці, державна зрада тощо.

Автор у власному дослідженні наголошує, що у кримінальному законодавстві Австрії та Ліхтенштейну відсутнє поняття «колабораціонізм», проте існують інші подібні кримінальні правопорушення, які здатні підірвати державний суверенітет. Україні можна використовувати цей досвід для вдосконалення критеріїв притягнення до кримінальної відповідальності за колабораціонізм. Вивчення таких правопорушень матиме на меті розробити більш чіткі правові норми щодо визначення та покарання за колабораційну діяльність. Це головним чином сприятиме підвищенню ефективності боротьби з цим явищем та зміцненню національної безпеки. Використання міжнародного досвіду стане важливим кроком, який посилить забезпечення правопорядку в Україні [5, с. 252].

Проблема колабораціонізму є багатогранною і потребує ґрунтовного дослідження та системного підходу. Зарубіжний досвід зможе стати корисним для розробки шляхів і механізмів, які допоможуть Україні ефективно вирішити це питання на законодавчому рівні. За словами Д. Терещенка, національне законодавство досі не містить єдиного визначення «колабораційна діяльність». Критерії, за якими незаконні діяння деяких суб'єктів можна кваліфікувати як колабораціонізм, містить лише ст. 111-1 Кримінального кодексу України [3]. Однак наразі ще досить важко чітко встановити, яка саме діяльність вважається колабораціоністською, а відтак підпадає під ознаки кримінального правопорушення. На думку дослідника, проголошення публічних промов на підтримку дій держави-агресора може за певних обставин кваліфікуватися за декількома статтями Кримінального кодексу України:

- ч. 2 ст. 109 «публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади»;
- ч. 1 ст. 110 «публічні заклики до зміни меж території або державного кордону України»;
- ч. 1 ст. 111-1 «публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора»
- ст. 436-2 «виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України. [6]

Дійсно, погоджуючись із думкою Д. Терещенка варто відзначити, що колабораціонізм досить спірне питання, виходячи із норм чинного законодавства України. За словами Б. І. Кіщак, міжнародно-правове визначення колабораціонізму можна сформулювати таким чином: колабораціонізм - це усвідомлена співпраця особи або групи осіб з окупаційною владою з метою здійснення ворожих дій проти власної держави, її народу та інтересів. Це охоплює надання допомоги окупаційній владі, військову службу на її боці, розвідувальну діяльність, збір та передачу інформації, проголошення військової та державної таємниці, співпрацю з органами окупаційної влади в політичній та економічній сферах, участь у пропаганді окупаційної ідеології та інші подібні дії. Колабораціонізм є злочином проти миру, безпеки та добробуту людства. Це неправомірне діяння підпадає під юрисдикцію міжнародного права та національного законодавства країн, що визнають принципи прав людини та демократії [7, с. 57].

На міжнародному рівні боротьба з колабораціонізмом потребує підтримки певних міжнародних впливових органів, які створені для забезпечення правопорядку, безпеки та захисту прав людини. Найпершим органом у системі міжнародних правових органів, покликаних розглядати найтяжчі воєнні злочини, в тому числі й колабораціонізм, належить Міжнародному кримінальному суду. До юрисдикції цього міжнародного судового органу належить розгляд найтяжчих злочинів, включаючи воєнні злочини та злочини проти людяності, а відтак і колабораціонізм.

Ще одним органом, який на міжнародному рівні засуджує колабораціонізм, визнаючи його протиправним діянням, яке впливає на національну безпеку, є Рада Безпеки ООН. Як головний орган з підтримання міжнародного миру та безпеки, Рада Безпеки може за певних випадків вживати заходів для запобігання колабораціонізму, включаючи введення санкцій та прийняття резолюцій, що засуджують подібну діяльність.

Провідною організацією, яка поставлена на захист прав і свобод людини є Європейський суд з прав людини. Суд може розглядати справи, пов'язані з порушеннями прав людини, включаючи ті, що стосуються колабораціонізму, якщо такі порушення зачіпають основоположні права, захищені Європейською конвенцією з прав людини. Залучення цих органів має на меті на міжнародному рівні захистити права й свободи людини та громадянина, зокрема й ті, що стосуються злочинів, таких як колабораціонізм.

Як вдало зазначає І. Богатирьов, на діяльність колаборантів можуть впливати як внутрішні, так і зовнішні фактори, пов'язані з перебігом російсько-української війни. Серед кримінологічних заходів запобігання та протидії колабораційній діяльності в умовах цього конфлікту, вчений виділяє наступні:

- законодавче вдосконалення роботи кіберпідрозділів правоохоронних органів;
- розробка та впровадження сучасних ефективних програмних продуктів для контролю за злочинними діями недоброчесних громадян у соціальних мережах [8, с. 62].

Група дослідників, Шаблистий В. В., Березняк В. С. та Каторкіна Р. А у власному дослідженні підіймають питання окремих напрямків протидії колабораційній діяльності. Одним із таких заходів є проведення індивідуальної профілактики з раніше засудженими за злочини проти національної безпеки особами. Це є важливим заходом протидії колабораційній діяльності. До таких заходів входить перевірка раніше засуджених щодо можливих контактів з громадянами білорусі чи росії, а також моніторинг соціальних мереж для виявлення закликів до співпраці з ворогом [9, с. 561].

Досить цікаву позицію висвітлює у власному дослідженні О. Ілларіонов. Автор зазначає, що створення реєстру колаборантів може стати актуальним завданням для України, як, наприклад реєстр «Миротворець», який фокусується на військових

злочинцях і фейкових державних службовцях. Такий реєстр стане запобіжником від участі колаборантів у громадському, науковому, економічному чи політичному житті України. Явище колабораціонізму було поширене в різних точках колишнього СРСР, включаючи Молдову, Грузію та Азербайджан, і потенційно може виникнути в інших регіонах під впливом ідеології «руського міра». Міжнародне право в цій сфері залишилося на рівні післявоєнного періоду, попри адаптацію гібридних конфліктів до сучасних умов. Запобігання колабораційній діяльності та її наслідкам має стати важливим завданням, і тим самим сприятиме забезпеченню національної безпеки та стабільності в Україні [10].

Станом на 2024 рік посилення кримінальної відповідальності за колабораціонізм в Україні є важливим і необхідним заходом, спрямованим на захист національної безпеки та територіальної цілісності держави. Після повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році випадки колабораціонізму лише зросли. Постала необхідність внесення колабораціонізму як окремого складу злочину до Кримінального кодексу України, дозволивши чіткіше визначити правові рамки для притягнення до відповідальності осіб, які співпрацюють з окупаційними силами.

Однак, попри це, ефективність боротьби з колабораціонізмом залишається під питанням через низку факторів. Зокрема, велике значення має оперативна діяльність правоохоронних органів, які повинні мати належні ресурси та технічні засоби для виявлення і встановлення фактів колабораціонізму. Важливу роль відіграє також судова система, яка покликана забезпечувати справедливе і неупереджене судочинство.

З іншого боку, актуальним залишається питання профілактики та запобігання колабораційній діяльності. Сюди відносять створення ефективних програм для роботи з громадянами, які знаходяться в зоні ризику, а також підвищення рівня обізнаності населення щодо наслідків колабораціонізму.

Україна активно переймає міжнародний досвід боротьби з колабораціонізмом, однак враховуючи специфіку конфлікту з росією, необхідно адаптувати ці підходи до національних умов. Співпраця з міжнародними організаціями та країнами-партнерами допоможе Україні вдосконалити механізми виявлення, документування та притягнення до відповідальності за колабораціонізм.

Таким чином, кримінальна відповідальність за колабораціонізм в Україні на сьогодні є важливим інструментом боротьби з внутрішньою загрозою, але для підвищення її ефективності необхідні комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення правової бази, посилення ресурсного забезпечення правоохоронних органів та розвиток превентивних програм.

Міжнародний досвід боротьби з колабораціонізмом, який існує у світі, більше стосується саме аспектів державної зради, а відтак, регулюється різними нормативно-правовими актами. Безперечно що колабораціонізм що державна зрада має подібний об'єкт злочину – посягання на суверенітет та територіальну цілісність держави. Обидва злочини спрямовані на підрив державної безпеки та можуть мати серйозні наслідки для політичної стабільності та національного суверенітету. Однак, колабораціонізм характеризується свідомою співпрацею з ворогом або окупаційною владою, тоді як державна зрада охоплює більш широке коло дій, включаючи шпигунство, диверсії та інші форми допомоги ворожій державі. Колабораційна діяльність може включати як активну підтримку окупаційної влади, так і сприяння у проведенні політики держави-агресора, що робить її особливо небезпечною в умовах війни. Визначення та розмежування цих понять у національному законодавстві є критично важливим для забезпечення ефективної кримінальної відповідальності та запобігання подібним злочинам у майбутньому.

Цінні уроки боротьби з колабораціонізмом у різних країнах світу можуть адаптуватися до законодавства України і стати ефективною протидією цьому явищу. Так, до прикладу, після Другої світової війни Франція розробила жорсткі заходи, спрямовані на покарання колабораціоністів, які співпрацювали з нацистами. Тисячі людей були засуджені. Цей факт призвів до відновлення довіри до держави та її інститутів. У Німеччині також було проведено масову люстрацію, яка включала звільнення з державних посад осіб, причетних до колабораційної діяльності. Такий крок призвів до того, що в країні швидше відновилися соціальна стабільність та впровадилися демократичні інститути.

Ще одним прикладом є Південна Корея, яка вже тривалий час веде боротьбу зі своїм запеклим ворогом – Північною Кореєю. Боротьба з колаборантами в цій азійській державі розпочалася із введення жорстких законів, спрямованих на запобігання подальшій дестабілізації країни. У Литві, Латвії та Естонії після розпаду СРСР прийнято законодавчі норми, які забороняли колаборантам обіймати державні посади. Це сприяло очищенню державного апарату від осіб, які співпрацювали з окупаційним режимом.

В Україні, враховуючи сучасну ситуацію, доцільно й надалі працювати над боротьбою із колаборантами, які підривають суверенітет та територіальну цілісність держави. Кримінальна відповідальність за такі дії повинна бути максимально допустимою для даного виду злочину, і спрямовуватися не лише на самого порушника, а й нести просвітницький характер для всього суспільства. Як зазначалося раніше, необхідно вже зараз замислюватися над створенням реєстру колаборантів, як публічної бази даних, що стане запобіжником від подальшої участі таких осіб у суспільному житті країни. Важливим є також законодавче удосконалення діяльності кіберпідрозділів правоохоронних органів, що дозволить ефективніше виявляти та запобігати злочинним проявам колабораціоністів у соціальних мережах.

Загалом, досвід інших країн свідчить, що ефективна боротьба з колабораціонізмом потребує не лише суворих юридичних заходів, але й активної участі громадянського суспільства. Освіта та просвітницька діяльність населення щодо загроз колабораціонізму також є важливим елементом забезпечення цього питання.

Наразі в Україні чимало досвіду для того, щоб на міжнародному рівні співпрацювати з іншими країнами для обміну досвідом та здійснення координації зусиль у боротьбі з колабораціонізмом. Застосування таких заходів допоможе державі захистити свою національну безпеку, суверенітет та демократичні інститути, а співпраця із головними міжнародними інституціями не дасть змоги «зам'яти» таку боротьбу і вплинути на розгляд справ, де фігурантом є саме колаборант.

Підсилення міжнародного законодавства і встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм є надзвичайно доцільним у сучасному світі. Це пов'язано з тим, що колабораціонізм, як свідомо співпраця з ворогом, становить серйозну загрозу для національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності держав. Посилення міжнародних правових норм у цій сфері сприятиме уніфікації підходів різних країн до боротьби з колабораціонізмом, з метою полегшення міжнародної співпраці у сфері правопорядку. Крім того, це надасть змогу створити спільні механізми для виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють колабораційну діяльність, незалежно від їх місця перебування.

Висновки

В ході проведеного дослідження констатовано, що підсилення міжнародної кримінальної відповідальності за колабораціонізм допоможе в подоланні проблеми безкарності, що часто спостерігається у випадках співпраці з окупаційними режимами.

Це також стане запобіжником для всіх інших колаборантів, оскільки усвідомлення неминучості покарання може стримувати їх від вчинення злочинних дій.

Важливо зазначити, що міжнародні правові норми повинні враховувати специфіку кожної країни і не обмежувати національний суверенітет держави. Однак, загальні принципи та стандарти, закріплені в міжнародному праві, можуть слугувати основою для розробки національного законодавства, спрямованого на боротьбу з колабораціонізмом.

Таким чином, підсилення міжнародного законодавства і встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм є важливим кроком у забезпеченні глобальної безпеки та стабільності. Це сприятиме захисту прав і свобод громадян, зміцненню демократичних інститутів та утвердженню верховенства права на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України. URL: <http://www.golos.com.ua/documents/z-2108-ix.pdf>
2. Янішевська К. Д., Крисько А. С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 4(56) 2022. С.71-76. URL: <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/269622/265067>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Гончаренко К. Ю. Державна зрада чи колабораційна діяльність? Проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». Випуск 36, 2022 р. С. 137-142. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a6f26671-dbee-4846-ab29-0d387c6fbb4b/content>
5. Часник М. І. Міжнародні підходи до визначення і кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність (на прикладі Австрії та Ліхтенштейну). Часопис Київського університету права 2023/3. с. 251-255. URL: <https://jurfem.com.ua/krym-vidpovidalnist-za-kolaboratsiynu-diyalnist/>
6. Терещенко Д. Колабораційна діяльність – проблеми кваліфікації та доказування. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/kolaboratsiyna-diyalnist--problemi-kvalifikaciyi-ta-dokazuvannya.html>
7. Кіщак Б. І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023. С. 56-61. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/779/707>
8. Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. Публічне право. № 1 (49), 2023. С. 62.
9. Шаблистий В. В., Березняк В. С. та Каторкіна Р. А. Окремі напрямки протидії колабораційній діяльності. С. 560-581. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/451/12176/25445-1?inline=1>
10. Ілларіонов О. Суспільний запит на заборону колабораціонізму. Юридичний вісник України, №13 (1133) URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10349/1/%d0%ae%d0%92%d0%a3%2013%202017.pdf>

